

Montxo Armendáriz... Cineasta Wittgenstenià

Joan Obrador

6. 41 El sentit del món
deu romandre fora del món. Al món,
tot és com és i tot succeeix com
succeeix: en ell, no hi ha cap valor,
i baldament hi hagués qualcú no
tindria cap valor. (Tractatus)

Durant la 47ena edició del festival de cinema de Sant Sebastià se li va atorgar el Premi Nacional de Cinematografia a Montxo Armendáriz. En la seva roda de premsa el director afirmà que

tota la seva filmografia està presidida per un mateix objectiu: transmetre valors morals als espectadors.

M'agradaria comentar aquestes paraules a la llum de la filosofia contemporània. Ludwig Wittgenstein, en el *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921), va estructurar una veritat moral que ha acceptat gairebé tota la filosofia d'avui: *els fets són els fets* i no hi podem trobar res diferent, com per exemple els valors morals. És a dir, els fets que configuren la realitat, des del punt de vista moral, són *neutres*: ni bons ni dolents. El nostre llen-

guatge només serveix per analitzar i comprendre els fets que constitueixen el món. Els valors morals, donat que no formen part dels fets, no els podem anomenar ni pensar amb sentit. La conclusió seria que no podem racionalitzar els valors i l'únic que podem fer és *mostrar-los*: mostrar camins que ens ajudin a trobar-los. Wittgenstein va sentir un profund interès per l'obra literària de Tolstoi, perquè considerà que l'autor rus *mostrà* en la seva obra els autèntics valors morals. Aquí vull plantejar una pregunta: pretén el mateix Armendáriz amb la seva filmografia?

A *Tasio* (1984), Armendáriz va reivindicar els valors del món rural basc davant de la voracitat de les ciutats i el procés d'aculturació conseqüent. *27 horas* (1986) va continuar amb la *problemàtica basca* però

"Armendariz és ben enfora del ximple maniqueisme o del moralisme hollywoodià: no ens diu directament qui és el dolent o què ens passarà si no som bons al·lots".

plantejà una qüestió més àmplia: les drogues *dures* com una via d'escapatòria per a la joventut en una situació molt conflictiva —atur, violència político-social i manca de sortides—. *Las cartas de Alou* (1990) és la pel·lícula, tal vegada a causa de la temàtica —la immigració il·legal i el racisme—, en què Armendáriz mostra més clarament la seva perspectiva social. A *Historias del Kronen* (1995) endinsa la seva càmera en el món urbà del jovent tant benestant que no sap ben bé amb quina raó justificar el seu rebuig. *Secretos del corazón* (1998) suposa el retorn d'aquest director als seus orígens, però en aquesta ocasió el problema no es redueix a l'àmbit basc, sinó que ens convida a reflexionar sobre la temàtica més universal de totes: l'amor.

Les seves històries, per diverses que puguin ser, comparteixen qualque cosa en comú: totes narren un fet de la vida quotidiana de personatges normals, de carn i ossos, sense cap particularitat rellevant. Per això, al cinema d'Armendáriz no hi ha estrelles cinematogràfiques, que li llevin rellevància a l'argumental. Aquesta és una exigència bàsica de la seva filmografia: donat que vol transmetre valors, Armendáriz ha de construir personatges que siguin propers a l'espectador, perquè es produeixi la identificació personatge-espectador. Alou és un dels milers d'africans que travessen l'estret de Gibraltar cada any. Carlos és un més dels centenars de joves de les grans ciutats que ja han perdut tots els antics valors morals. Hi ha qualque moment en què els assidus del Kronen semblen el *superhome* de Nietzsche... Només queda un valor: jo i el futur no existeix, per tant hem de gaudir del nostre cos fins a l'extenuació, fins a l'autodestrucció. La resta del món és inútil. Però no, no són personatges nietzschians: el *superhome* sap que no hi ha res més important que ell, que no hi ha cap possibilitat de transcendència, per això mateix, s'adona que la vida és insubstituïble i que ha de crear els seus propis valors. Els habitants del Kronen, més bé, són la viva imatge del nihilisme que volia defugir Nietzsche. Individus incapaços de donar sentit a la seva vida i que es passen per la nit cercant qualque cosa que no s'atreixeixen a demanar: amor més enllà de l'orgasme. Aquesta exigència d'absència dels *papers estel·lars* on podria pensar que es va trencar a *Secretos* —és suficient constatar la nòmina d'actors: Carmelo Gómez, Charo López, Silvia Munt, entre d'altres—, però la presència d'aquests grans de la pantalla espanyola es deu a la capacitat d'aquests actors per encarnar l'home i la dona corrents, del poble.

Hem constatat l'interès d'Armendariz per a la recerca del bé. Aquesta mateixa preocupació no és cap novetat, m'atreveixo a defensar la idea que, en el fons, tota pel·lícula intenta dir-nos com hem de viure: què és bo i què és dolent. El que sí és una novetat en Armendariz és la forma de dir-ho.

Aquest director és ben enfora del ximple maniqueisme o del moralisme hollywoodià: no ens diu directament qui és el dolent o què ens passarà si no som bons al·lots. A *Cartas de Alou*, Armendáriz podria haver triat fàcilment el maniqueisme: els immigrants africans són els explotats, els bons, a l'Europa blanca i malvada; però ell intentarà mostrar-nos la profunda i subtil arrel del racisme en el nostre món quotidià. Moltes vegades, el nostre racisme no neix de la maldat, sinó de la por. De la mateixa manera, no només existeix l'explotació de l'europeu cap a l'africà, la injustícia apareix sempre en les relacions entre desiguals, sense importar la raça o la nacionalitat. Per altra banda, *Secretos del corazón* és un bon exemple del seu estil. Armendáriz ens mostra quina és l'autèntica natura de l'amor; per això cercà un ambient absolutament hostil per a la lliure expressió dels sentiments —el País Basc rural i *nacionalcatòlic*— i una mirada infantil que no aturarà fins a comprendre... Javi descobrirà la veritat. L'amor és un sentiment irracional que ens domina: tendre i dolç, de vegades, que transforma en aigua la mirada dels amants... (La pell de Charo López es va fondre quan va veure l'antic amant que la tornava a cercar). D'altres, és un sentiment violent que mata, mata de veritat. Ni les lleis franquistes i clericals varen poder aturar la seva força. Què hem de fer amb aquesta irracionalitat que ens domina? Quin judici moral podem fer davant la dona infidel per amor? Sobre l'enamorat que maltracta al seu amor, fins i tot *més enllà de la mort*? Armendáriz no respon aquestes preguntes, però, tal vegada, el seu film ens pot ajudar a fer camí.

M'agradaria acabar amb una pregunta: fins a quin punt una imatge, una banda sonora, un *tempus* cinematogràfic... pot mostrar-nos un retall iconogràfic d'una vida qualsevol, pot induir-nos a la comprensió dels valors morals? Aquesta, crec, és la feina que Montxo Armendáriz ha fet seva i que el podria definir com a cineasta wittgenstenià.

